

Az egész életen
át tartó tanulás
programja

MÁSKÉPP KELL? – MÁSKÉPP KELL!

Gondolat-terelgető Útmutató

a roma tanulókkal való eredményes pedagógiai munkához
lengyel tapasztalatokra építve

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez.
Ez a kiadvány a szerzők nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban
foglaltak bármilyen felhasználásért.

BEVEZETŐ

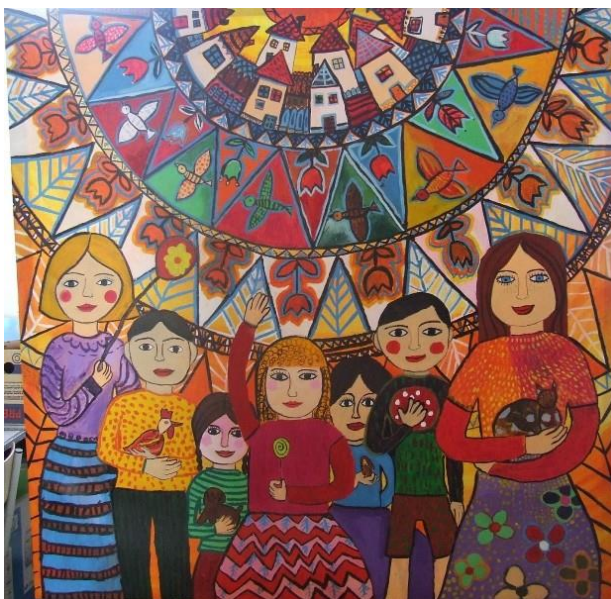
A rendszerváltás idején Lengyelország szinte ugyanarról a startvonalról indult, mint Magyarország. Hasonlóak voltak a megoldásra váró társadalmi, gazdasági és oktatási feladataink, és az esélyeink is. Érdekes ezért nyomon követnünk a lengyel fejlődést, s időről időre összevetni a mienkkel: ki meddig jutott, és hol tart a maga útján.

Az egyik jelenség, amellyel mindkét ország hasonló módon szembesült az 1990-es évek elején, az országainkban élő roma lakosság egyre reménytelenebbé váló élethelyzete volt. A lengyelországi romák népcsoportjának nagysága – a lélekszámot és a teljes népességhez viszonyított arányt tekintve is – messze elmarad a magyarországitól. Életmódjuk, rétegzettségük, szóbeliségre épülő kultúrájuk és hagyományaik, valamint társadalmi státusuk és problémáik azonban feltűnő hasonlóságot mutatnak a két országban.

A megoldások keresése közben a lengyel politikusok és pedagógusok is szinte ugyanolyan gondolati utakat jártak be, mint a hazaiak – s ők sem találták meg a „véglegesnek” tekinthető és „tökéletes” válaszokat. Talán nincsenek is ilyenek. 2001-től kezdődően azonban, uniós támogatással, elindítottak egy ígéretes országos projektet, amelynek címe: **„Program a lengyelországi roma közösségéért”**. A több ágazatot átfogó, komplex – munkaerőpiaci, egészségügyi, szociális, kulturális és oktatási – program középpontjában az a gondolat áll, hogy a roma kisebbség társadalmi hátrányai tartósan és eredményesen csak az iskolai sikeresség növelésén keresztül csökkenthetők.

*

A problémakör nagyon összetett. Ezért se itt, se ott nem adhatók egyszerű, gyors megoldást kínáló, mindenhol azonos módon alkalmazható „egyenválaszok” a felvetődő kérdésekre. De a máshol (külföldön vagy itthon) megszületett kis eredményekből, jó megoldásokból lehet és érdemes is tanulni – tovább gondolva mások megfigyeléseit, kipróbálni és tovább fejleszteni mások ötleteit, s végül a magunk szükségletei szerint átalakítva, beépíteni azokat saját napi gyakorlatunkba.

1. AKIK A ROMA GYEREKEKKEL FOGLALKOZNAK

A Program keretében – sok egyéb intézkedés mellett – támogató tanárokat és roma asszisztenseket kezdtek el alkalmazni Lengyelországban a szegény sorsú roma gyerekeket integráló iskolákban. A cél a tanulmányi eredményesség növelése, valamint a családok és az iskolák közötti együttműködés megkönnyítése volt. A **támogató tanárok** olyan pedagógusok, akiket felkészítettek a roma tanulókkal való foglalkozásra, s akik speciális szaktudással rendelkeznek a személyre szabott képességfejlesztés területén is. A **roma asszisztensek** pedig a helyi roma közösségek által kiválasztott, olyan rátermett emberek, akik a gyerekek szükségleteit és érdekeit pontosan ismerve és képviselve, összekötő szerepet töltenek be a családok és az iskolák között.

A Program **integrált osztályaiba** 20 tanuló jár, akik közül legfeljebb 5 lehet roma származású. A támogató tanárok az adott iskola alkalmazottjai, és feladatuk a különböző osztályokba járó roma gyerekek tanulásának egyéni szükségletekhez igazodó, célzott segítése. A roma asszisztensek munkája általában az adott térség több intézményéhez kapcsolódik, és az ő fizetésüket a központi Program biztosítja.

A pedagógiai siker feltételei

A lengyelországi Program roma asszisztenseinek és támogató tanárainak 2005-ben Wroclawban tartott képzésén az oktatók arra kérték a résztvevőket, hogy gyűjtsék össze, véleményük szerint **milyen kompetenciákra van szükség** ahhoz, hogy egy pedagógus eredményesen tudjon foglalkozni a roma gyerekekkel. Válaszaikban az alábbi elemek jelentek meg a legnagyobb hangsúllyal.

Tudás- és képességterületek	Mennyire	
	<i>fontos?</i> (1-10 skálán)	<i>jellemző?</i> (1-10 skálán)
a roma kultúra és szokások megfelelő szintű ismerete		
képesség a biztonság légkörének megteremtésére		
védelmező erő sugárzása a roma gyerekek felé		
bizalom és tisztelet mások iránt, ezek felkeltése másokban		
beleélő képesség, empátia		
jó kommunikációs készség		
határozottság		
energia és képesség mások motiválására és meggyőzésére		
humorérzék		
a segítségnyújtás képessége		
a segítség elfogadásának képessége		
nyitottság, tolerancia		
mások erősségeinek felismerése		
kompromisszumkészség		
tűrelem és állhatatosság		

És nálunk hogy van ez?

- Vajon miért épp ezeket a szempontokat tartották fontosnak a lengyel kollégák?
- Nekünk mennyire fontosak e szempontok a roma gyerekekkel való foglalkozás során?
- Mi mennyire valósítjuk meg ezeket, amikor roma gyerekekkel dolgozunk?

A támogató tanár szerepe és feladatai

A lengyel Program támogató tanárainak felkészítése során az a gondolat és elvárás áll a középpontban, hogy úgy dolgozzanak együtt az integrált csoportok roma tanulóival, mintha azok **kettős kultúrával rendelkező** külföldi gyerekek lennének. Ennek az az oka, hogy a lengyelországi roma csoportok többé-kevésbé még őrzik eredeti anyanyelvüket és hagyományos kultúrájukat. 5-6 éves korukban ezért sok esetben még nem beszélik elég jól a lengyel nyelvet ahhoz, hogy könnyen boldoguljanak az iskolai feladatokkal. Számukra **az iskola nyelve kezdetben valóban idegen nyelv**. Ez a helyzet a roma gyerekek egy jelentős részét néhány szempontból különleges figyelmet igénylő tanulókká teszi.

A támogató tanár feladatai	Szükség van erre?	
	IGEN	NEM
ügyelni a roma tanulók sajátos szükségleteire és érdekeire, személyre szabott módon figyelemmel kísérni a haladásukat		
megismertetni a szaktanárokat a különleges figyelmet igénylő gyerekek képességeivel és fejlesztési lehetőségeivel		
a különleges figyelmet igénylő tanulók esetében hozzájuk igazítani a tanulás tartalmát és a követelményeket		
e tanulók képességeihez igazítani az egyes tantárgyak keretében megoldandó feladatokat		
ellenőrizni, hogy az érintett tanulók helyesen írták-e fel az elvégzendő feladatokat a füzetükbe		
elmagyarázni a gyerekeknek azokat az utasításokat, amiket a többiek értenek, ők viszont nem		
segíteni a rászoruló gyerekeknek a számukra túl nehéz feladatok megoldásában		
segíteni a gyerekek és a tanítók, illetve a szaktanárok közötti kommunikációt		
segíteni a tanítókat és a szaktanárokat a különleges figyelmet igénylő gyerekek értékelésében		

És hogy van ez minálunk?

- Vajon szükség van e feladatok ellátására?
- Jelenleg kinek a feladatkörébe tartoznak az „IGEN” oszlopban megjelölt teendők?
- Vajon csak akkor „idegen nyelv” az iskola nyelve a roma gyerekek egy része számára, ha nem magyar nyelvű családban nőnek fel?
- Milyen tanulási nehézségek származhatnak abból, ha egy gyerek számára „idegen” az iskola nyelve?
- Hogyan készülhetnk fel pedagógusként a hátrányos helyzetű és speciális segítségre szoruló roma gyerekek tanulásának támogatására?
- Vannak-e nálunk olyan egyéb feladatok, amelyek ellátása fontos lenne e tanulói csoport tanulmányi sikerességének támogatása érdekében?
- Mit tudunk tenni abban az esetben, ha valamelyik fontosnak látszó feladat nincs megfelelően ellátva nálunk?

A roma asszisztens szerepe és feladatai

A lengyelországi roma asszisztens, mivel **a romák közössége választja ki** őt, jól ismeri a gyerekek és a családok mindennapi életét. Otthonosan mozog a helyi társadalomban, ám ugyanakkor az iskola világa sem idegen a számára. Előfordul, hogy nincs magasabb szintű képzettsége, hiszen a romák többsége ott is legfeljebb az általános iskolát végezte el. De **megfelelő tulajdonságokkal rendelkezik** a feladat ellátásához. Képes összekötni egymással a roma családok és a lengyel iskolák kultúráját. A gyerekek bármilyen problémájukkal fordulhatnak hozzá, legyenek azok iskolai vagy személyes jellegűek. Számíthatnak rá, hogy segít elsimítani a konfliktusaikat, és gondoskodik a biztonságukról. A roma asszisztens tisztában van a tanulás fontosságával, s így pozitív képet tud közvetíteni a családok felé az iskoláról. Közben pedig folyamatosan **tájékoztatja is a szülőket** mindarról, amit fontos tudniuk gyermekeik tanulásával kapcsolatban.

A lengyel tapasztalatok azt mutatják, hogy **a pedagógusok és a családok közötti kommunikáció** élénkülése, az iskola és a helyi roma közösség közti kölcsönös kapcsolatok erősödése hozzájárul az érintett gyerekek tanulmányi sikerességének javulásához.

És hogy van ez minálunk?

- A mi iskolánkban mennyire sikeres a pedagógusok és a hátrányos helyzetű roma gyerekek közötti kommunikáció?
- Mennyire tudunk hangot találni és együttműködni az érintett gyerekek szüleivel?
- Milyen sikereket tudunk elérni e csoporttal, és mi lehet ezek fő forrása?
- Mi jellemzi a velük való konfliktusainkat, és mi lehet ezek legfontosabb forrása?

<i>Mik a legfontosabb problémáink a roma családokkal?</i>	<i>Mit teszünk, amikor sikeresen oldjuk meg ezeket?</i>

2. A SZÜKSÉGLETEK AZONOSÍTÁSA

A **pedagógiai sikeresség** egyik legfontosabb **feltétele**, hogy pontosan tisztában legyünk a gondjainkra bízott gyerekek / fiatalok szükségleteivel. Ezeket azonban nem mindig könnyű azonosítani. Vannak olyan fontos tényezők, amelyek **nem tárulnak fel maguktól** előttünk. Sőt olyanok is, amiket az érintettek kifejezetten el szeretnének rejtetni a szemünk elől. Általánosságban érdemes tisztában lenni azzal, hogy a roma közösség Lengyelországban – miként Európa más térségeiben és Magyarországon is –, **tagolt kisebbséget** alkot. Csoportjaik többé-kevésbé különböznek egymástól nyelvhasználatukban, szokásaikban, anyagi helyzetükben, fogyasztási lehetőségeik terén és a munkához való viszonyukban is. A roma gyerekekkel való foglalkozás megtervezése, a szükségletek azonosítása során ezért mindig a **konkrét élethelyzetekből** kell kiindulni. Bár a többség nézőpontjából valamennyien a roma kisebbséghez tartoznak, fizikai, lelki és szellemi szükségleteik egyaránt nagyon sokfélék lehetnek.

Roma családok a munka világában

A lengyelországi romák egy része jól feltalálja magát a munkaerőpiacon. Például azok, akik **külföldi használt ruhával vagy autókkal kereskednek**. Piaci pozíciójukat jól erősíti, hogy szoros kapcsolatot tartanak fenn más európai országokban élő roma csoportokkal. Ők azonban csak egy szűk rétegét képezik a felnőtt roma lakosságnak. Náluk valamivel többen dolgoznak az úgynevezett szürkegazdaságban. A **munkaképes roma népesség döntő hányadának azonban jelenleg egyáltalán nincs munkája**. A rendszerváltás után kialakult súlyos **munkanélküliség** következménye, hogy a roma lakosság 80 százalékának élete hosszú idő óta szinte kizárólag az állami szociális támogatások mértékétől függ.

Mi a helyzet a mi térségünkben?

- Vajon a mi iskolánkba járó gyerekek szülei közül hánynak nincs munkája?
- Hogyan befolyásolja a gyerekek iskolai teljesítményét az, ha a szülei munkanélküliek?
- Hogyan tudunk segíteni a munkanélküli szülők gyerekeinek az iskolában?
- Milyen lelki, anyagi és technikai támogatásra lehet szükségük?
- Van-e különbség e tekintetben a roma és a nem roma gyerekek szükségletei között?

A munkanélküli szülők gyerekeinek különleges szükségletei	A pedagógiai és egyéb segítségnyújtás lehetőségei

A gyerekek tanulásának anyagi-tárgyi feltételei

Lengyelországban a roma családok egy jelentős részének fő jövedelemforrása a gyerekek után járó **családi pótlék**. Más nézőpontból ez azt jelenti, hogy a gyerekek sokasága nélkülöz olyan dolgokat, amelyek megléte többségi iskolatársaik számára szinte természetes. Gyakran előfordul, hogy **nincs** az időjárásnak megfelelő **ruházatuk** vagy nincs **pénzüik közlekedésre**. S a lakásban, ahol élnek, sokszor **egyetlen sarok sincs**, amit a magukénak mondhatnának, **ahol nyugodtan tanulhatnának**, és elkészíthetnék a másnapi házi feladataikat.

A lengyel szakemberek szerint a roma gyerekeknek általában sokkal nagyobb erőfeszítést kell tenniük az iskolai eredményesség érdekében, mint többségi kortársaiknak. Hiszen egy jó részük hét éves koráig **nem látott otthon könyvet és füzetet**, nem fogott ceruzát vagy ecsetet a kezébe, s így nem is tudhatja, hogyan kell bánni ezekkel.

Vajon mi a következménye mindennek?

Milyen tanulással összefüggő hatásai lehetnek annak, ha egy gyerek olyan lakásban él, amelyben nincs egy nyugodt sarok, ahol rendben tarthatja a tanszereit, megírhatja a leckéit és felkészülhet a másnapi órákra?

LEHETSÉGES NEHÉZSÉGEK	A SEGÍTSÉG LEHETSÉGES FORMÁI

3. A TANULÁSHOZ VALÓ VISZONY

Abban, hogy a lengyelországi romák körében nagyon magas a munkanélküliek aránya, komoly szerepet játszik az a tény, hogy jelentős hányaduk **csupán néhány osztályt végzett** el a kötelező iskoláztatás keretében. Többségük **nem rendelkezik szakmával** és **gyengén beszél lengyelül**. A lengyel Nemzeti Munkaügyi Hivatal adatai szerint a felnőtt korú roma lakosság egyharmada nem fejezte be általános iskolai tanulmányait, s csupán 0,8%-uk rendelkezik egyetemi végzettséggel. Mindez alapvető módon befolyásolja azt is, hogy miként gondolkodnak a tanulásról, s mennyire tudják támogatni gyermekeiket az iskolai feladatok megoldásában.

A lengyel szakemberek határozott véleménye, hogy a roma gyerekek többségének **feltétlenül különleges tanári odafigyelésre van szüksége** ahhoz, hogy tanulmányaiban sikeressé válhasson, és rá tudjon találni a neki leginkább megfelelő továbbhaladási irányra. Ugyanígy: segítségre van szükségük ahhoz is, hogy meg tudják tervezni e pálya állomásait, és képesek legyenek amellett kitartva, erőfeszítést tenni saját céljaik megvalósítása érdekében.

A tanulással kapcsolatos attitűdök a családban

A közelmúltban számos lengyel kutató vizsgálta a roma felnőttek tanulással kapcsolatos vélekedéseit. Azt tapasztalták, hogy sokan közülük nem értik, miért lényeges **a tanulás folyamatossága**. Miként azt sem, hogy miért kell olyan **hosszú ideig** tanulniuk a gyerekeknek. A vizsgált családok többségében alulértékelték az iskolában megszerezhető tudás jelentőségét a személyes boldogulás szempontjából. Nem volt ritka, hogy a szülők ilyen gondolatokat közvetítettek gyermekeik felé:

„Elég, ha megtanulsz írni, kicsit tudsz olvasni és alá tudod írni a neved.”

„Minek neki az iskola? A lány tudjon főzni, vezesse a háztartást és tudja bekapcsolni a TV-t. Mi másra lenne még szüksége?”

Ha a családok nem tekintik értéknek a tanulást, az nagymértékben rontja a gyerekek képzési esélyeit. Ezért fontos, hogy a pedagógusok időben felismerjék az ilyen helyzetet, és megfelelő formában tudjanak reagálni rá.

Hogy van ez minálunk?

- Vajon a mi iskolánkba járó tanulók szülei mennyire tartják fontosnak gyermekeik tanulmányi sikerességét? És mi az, amit ők a sikeresség jelének tekintenek?
- Vajon eleget beszélgetünk-e a szülőkkel erről a témáról ahhoz, hogy pontosan értsék, mi a jelentősége gyermekük jövője szempontjából a tanulásnak?
- Melyek a legfontosabb érvek, amiket meg tudunk fogalmazni számukra ezzel kapcsolatban?

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

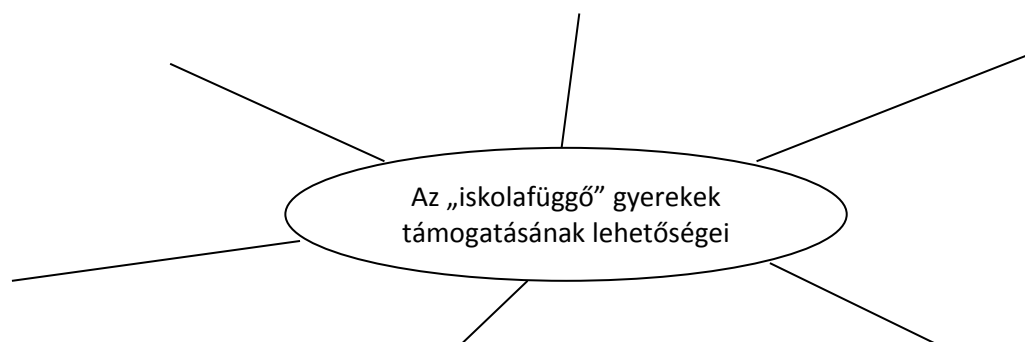
A családi segítség hiánya

A lengyel kutatók közül sokan úgy gondolják, hogy a roma gyerekek iskolai nehézségeinek nagy része a családi támogatás hiányából fakad. Az **alacsony iskolázottság** következtében ez még akkor is problémát jelent, ha a szülők különben tisztában vannak a tanulás és a tudás fontosságával, gyermekeik pedig kedvet éreznek az iskolai feladatok elvégzéséhez. **Az ilyen családokban felnövő fiatalok** – azok is, akik különben nagy szeretetben élnek –, lényegében „iskolafüggők”. Sorsuk alakulása döntő mértékben az iskolán és a pedagógusokon múlik.

A feladat természetesen nem az, hogy az iskola a családokkal való szembenállásra szocializálja a gyerekeket – hiszen e törekvésnek csak kudarca lehet a következménye. Ha a pedagógussal fordulnak szembe a tanulók, akkor a szakszerű segítséget veszítik el. Ha pedig a családjukkal, akkor az identitásukat és a személyiségük integritását. Ezek nem egyszerű helyzetek – csak a gyerekekkel és a szülőkkel folytatott értő és empátikus **beszélgetések** keretében születhet meg **a kölcsönös bizalomnak az a légköre**, amely valódi segítséget tud adni a gyerekeknek ahhoz, hogy ráleljenek saját, sikert rejtő életpályájukra.

Hogy van ez minálunk és mi az, amit tehetünk?

- Vajon kik azok a tanulók nálunk, akik ilyen módon „iskolafüggők”? És milyen felelősségünk van velük kapcsolatban?
- Mi jellemzi a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolattartást a mi iskolánkban? Mennyire tekintjük őket valódi partnernek a beszélgetések során?
- Mik a lehetőségeink arra, hogy hatékonyan támogassuk azokat a gyerekeket a tanulmányi sikerhez vezető úton, akiket szüleik nem tudnak megfelelően segíteni ebben otthon?

ANNAK A BESZÉLGETÉSNEK A FŐ JELLEMZŐI, amely esélyt adhat egy roma szülő bizalmának elnyerésére

Helyszín	
Időpont	
Forma, stílus	
Résztevők	

Kisebbségi érzés és jövőkép

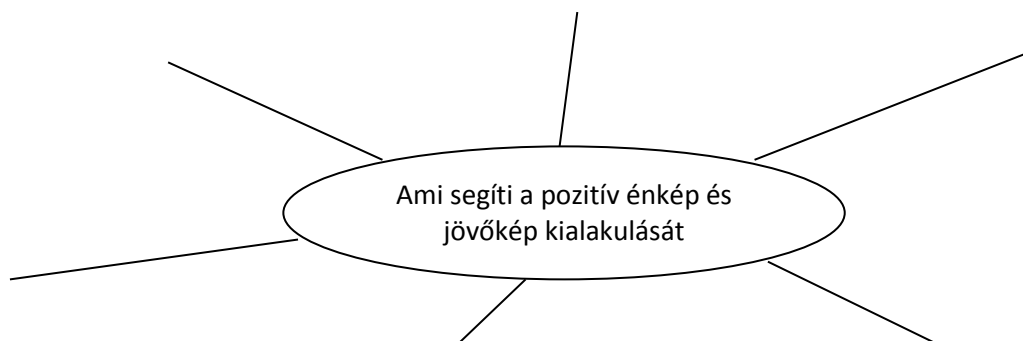
Saját kudarcuk alapján a roma szülők gyakran átörököltik gyermekeikre a bennük lévő **kisebbségi érzéseket**. Ennek következtében fiaik és lányaik sokszor abban a meggyőződésben nőnek fel, hogy ők bármit tegyenek is, **úgysem fogják tudni utolérni lengyel társaikat** – sem az iskolában, sem pedig később a munka világában.

Jól alátámasztják ezt a tapasztalatot azok a kutatások, amelyek során arról kérdezték a kötelező egységes iskola utolsó évfolyamán tanuló roma diákokat, hogy mik a terveik. Mit szeretnének tanulni ezután, milyen foglalkozást választanak maguknak? A válaszadók 67%-ának a tervei között jelent meg a továbbtanulás. De csak 17%-uk jelölt meg olyan iskolát, amelyből aztán a felsőfokú tanulmányok irányába lehet tovább lépni. A választott foglalkozások listáját a lányok esetében a fodrász, a kozmetikus és az adminisztrátori szakma vezette. A vizsgálatban részt vevő fiúk java része pedig autószerelőnek vagy kőművesnek készült.

És hogy van ez minálunk?

- Tudjuk-e, hogyan gondolkodnak saját jövőjükéről a tanítványaink? Vajon kell-e, hogy pedagógusként tisztában legyünk ezzel?
- Mire lennének képesek, és mire érzik magukat képesnek azok a tanítványaink, akik kevésbé mutatkoznak sikeresnek az iskolai tantárgyak tanulása során?
- Mi jellemzi az önbizalmukat, és mi minden befolyásolhatja őket ebben?
- Milyen eszközeink vannak arra, hogy segítsük őket önértékelésük, önbizalmuk megerősödésében?
- Vajon mekkora szerepet játszik a tanulmányi sikerességben a jövőkép, az önbizalom, az akaraterő, illetve a születéskor melévő adottságok és a támogató környezet?

Jövőkép	___ %
Önbizalom, pozitív önértékelés	___ %
Akaraterő, kitartás, szorgalom	___ %
Adottságok	___ %
Támogató környezet	___ %
ÖSSZESEN:	100 %

4. KULTÚRÁK TALÁLKOZÁSA AZ ISKOLÁBAN

A gyerekek családi szokásainak, kulturális hagyományainak, a kisebbségi közösségi normáknak az ismerete ugyanolyan fontos feltétele a pedagógiai eredményességnek, mint az, hogy tisztában legyünk tanítványaink életkörülményeivel. Hiszen e szabályok formálták őket az iskolába lépés időpontjáig. Ezekkel vetik egybe, s ezek fényében értékelik új tapasztalataikat is. A család a szocializáció elsődleges közege, amelynek hatása – ha az értékek ütköznek –, többnyire sokkal erősebb, mint az intézményeké. Pedagógusként időnként hajlamosak vagyunk elfeledkezni erről. Pedig sokszor **az otthon és az iskola világa közötti híd hiánya**, a kisebbségi csoportok viselkedési szabályainak és az iskolai elvárásoknak az össze nem illése a tanulási kudarcok egyik legalapvetőbb forrása.

Nem kell persze minden családi szokást elfogadnunk. Hiszen lehetnek közöttük olyanok is, amelyek hátráltatják vagy akár veszélyeztetik is a gyermekek fejlődését. Ilyenkor sem célravezető azonban, ha egyszerűen kritizáljuk vagy elutasítjuk az adott normákat. Könnyebben érjük el, amit szeretnénk, ha egyenrangú partnerként beszélünk a szülőkkel, és hitelesen közvetítjük feléjük, hogy velük együtt aggódunk gyermekük jövőjéért.

Roma „viselkedési kódex”

A téma szakértői felhívják a figyelmet arra, hogy a lengyelországi romák mindennapi magatartását – függetlenül attól, hogy az etnikum egészen belül konkrétan melyik kisebb csoporthoz tartoznak –, egyfajta szóbeli hagyományban rögzült **„viselkedési kódex”** irányítja. Ennek íratlan szabályai sok szempontból meghatározzák a roma gyerekek magatartását is. Áthágásuk pedig súlyos negatív következményekkel járhat számukra saját közösségükben. A romák viselkedése az élet bizonyos területein markánsan **különbözhet a többségi társadalom általánosan elfogadott magatartási formáitól** – amit a többség képviselőinek olykor nehéz megérteniük.

És minálunk hogy van ez?

Vajon a magyarországi romáknak is vannak olyan viselkedési módjai, közösségi szabályai, amelyek általánosak, és nagyon eltérnek a többségi társadalom normáitól?

MIBEN KÜLÖNBÖZIK A VISELKEDÉSÜK?	
<i>Roma kisebbség</i>	<i>Többségi társadalom</i>

Helyhez nem kötődő életmód

Ma már a lengyelországi romák is felhagytak korábbi vándorló életmódjukkal. Akárcsak Magyarországon, a szocializmus időszakában nekik is jogszabályok tiltották meg ezt. A **helyhez nem kötődő életmódhoz** való vonzódás ugyanakkor még mindig sok térségben jellemző a romákra. Lengyelországban így gyakran előfordul, hogy a gyerekek egy ideig azért nem mennek iskolába, mert a család valamely távoli városba vagy külföldön élő rokonaihoz utazik hosszabb látogatásra

Kérdések

Vajon nálunk milyen okai vannak annak, ha a roma gyerekek hiányoznak az iskolából? Pontosan tudjuk ezt, vagy inkább csak találgatjuk a választ?

Önállóságra nevelés

Az önállóságra való nevelés terén is nagyok az eltérések a kisebbségi és a többségi szülők között Lengyelországban. A falvakban és városokban is gyakran látni például, hogy öt-hat éves roma gyerekek egyedül járnak bevásárolni. A többség szemében ez a teljes **felelőtlenséggel egyenértékű**, míg a romák úgy gondolják, hogy gyerekeket így lehet kicsi koruktól fogva önállóságra nevelni. És valóban, gyakran tapasztalható, főleg kisebbek esetében, hogy a roma gyerekek **ügyesebbek a gyakorlati problémák megoldásában**, mint azonos korú lengyel társaik.

Kérdések

Nálunk is érzékelhető ilyen különbség a családi nevelésben? A mi roma gyerekeinkről is elmondható, hogy gyakorlati készségeik terén sokszor ügyesebbek a kortársaiknál? Ha igen, vajon pedagógusként milyen módon építhetünk erre az előnyre?

A rokoni kapcsolatok fontossága

A romák számára a **rokonsági kapcsolatok** ápolása a közösséghez tartozás alapja, aminek fontos része **az idősebbek tisztelete**. Ez mint közösségsszervező elv egyben azt is jelenti, hogy a gyerekek alá vannak rendelve a szülőknek és az idősebbeknek. A lengyelországi romák általában arról is meg vannak győződve, hogy a gyerekek számára az a legjobb, ha a **szüleik mellett** vannak: akkor is, amikor a több hetes rokonlátogatások a tanév közepére esnek. S akkor is, amikor mostoha időben együtt koldulnak velük az utcán. Ez a szemlélet – különösen extrém esetekben – erősen szemben áll a többségi lengyel értékrenddel.

Kérdések

Vajon fontos-e a gyerek számára az olyan szülő, aki szerintünk nem jól törődik vele?
Mennyire fontos, hogy egy roma gyerek átélje a saját közösséghez való tartozás érzését?

Érzelmi igények, ragaszkodás

A lengyelországi roma gyerekek általában jellemző személyiségvonása a csoporthoz való **ragaszkodás**. Erős, bensőséges kötődésre képesek és igénylik a meghittséget. Többnyire élénk temperamentum jellemzi őket, és gyakorta az is, hogy spontán módon **kinyilvánítják az érzelmeiket**. Képesek a pillanat megragadására. Sokuk számára meghatározó érzés a félelem. Mivel többségük a közösségi hagyományok szellemében nevelődik, jellemző körükben **az idősebbek tisztelete** és az ő véleményükhöz való igazodás – sok esetben még a kifejezett magánügyekben is.

Kérdések

Vajon a mi roma tanítványainkra mi érvényes ebből a jellemzésből? Hogyan tudunk pedagógusként szoros és meleg érzelmi kapcsolatot kialakítani velük? Mik a feltételei ennek és mi a jelentősége?

Házassági szokások

A kisebbség és a többség kultúrája között talán a házassággal kapcsolatos szokások terén van a legnagyobb eltérés. A romák gyakran nagyon fiatalon alapítanak családot: Lengyelországban **a roma lányok általában 14-15 éves korukban mennek férjhez, a fiúk pedig 14-17 évesen nősülnek**. Ezzel összhangban a szülők azt várják el lányaiktól, hogy a középfokú oktatás alsó szintjét követően felnőtt nőként éljenek. Családjuk legyen, és ne „*pazarolják az időt tanulásra*”.

A házasságok többsége a szülők közötti megegyezésen alapul, de még manapság is gyakran előfordul úgynevezett **nőrablás**. Ha egy roma fiú elragadja a választottját és együtt tölti vele az éjszakát, akkor a lány szülei a kapcsolatot házasságnak ismerik el. Ez a magyarázata annak, hogy miért gyakorolnak olyan szoros felügyeletet a roma szülők tizenéves lányaik felett, s miért nem engedik el őket például az iskolai kirándulásokra.

Kérdések

Nálunk is előfordul, hogy egyes roma családok nem engedik el a közös kirándulásra vagy táborba leánygyermeküket – még akkor sem, ha az ingyenes? Ha igen, hogyan tudjuk elősegíteni, a gyerekek mégis részesei legyenek az ilyen értékes programoknak?

Tisztasági szabályok

A „tisztaságra” vonatkozó szabályok – bármilyen kultúráról legyen is szó –, a kívülálló számára sokszor kevésbé láthatók, viszont annál erősebb hatásúak. A lengyelországi romák bizonyos csoportjaiban például úgy vélik, hogy a „tisztátalan” **étel** nem alkalmas emberi fogyasztásra. Az étel egyebek mellett az által válhat „tisztátalanná”, ha főzés közben hozzáér a női alsó test bármilyen részéhez, ide értve a szoknyát is. Magát a **szoknyát** pedig azért tartják „tisztátalannak”, mert könnyen előfordulhat, hogy mosás közben egy lavórba került valamelyik női alsóneművel.

A tisztasági szabályok egyes roma csoportokban azt is megtiltják a lányoknak, hogy olyan **piszkos tevékenységeket** végezzenek, mint például a mezei munka vagy az utcasöprés. De tilalmas számukra minden olyan foglalkozás – például az orvosi és az ápolói – is, amely kapcsolatba hozható az emberi test bizonyos részeivel, például a vérrel.

Kérdések

Vajon vannak-e a mi roma tanítványaink életében is ezekhez hasonló szabályok? Ha igen, hogyan tudunk jól reagálni ezekre?

A konfliktusok kezelése

A lengyelországi csoportok viselkedési szabályai általában azt is tiltják, hogy a romák a többségi társadalom hatósága elé vigyék saját konfliktusaikat. Ezzel összhangban áll az a tapasztalat, hogy roma gyerekek ritkán fordulnak a pedagógushoz segítségért, ha társaik bántalmazták őket. Az etnikailag vegyes összetételű osztályokban ezért különösen fontos a mindenkire érvényes közös szabályok egyértelmű módon, félreérthetetlen formában való rögzítése.

Kérdések

Milyenek a mi iskolai szabályaink? Elég egyértelműek ahhoz, hogy mindenki számára félreérthetetlen formában rögzítsék a közös normákat?

Kérdések

Vajon milyen sajátosságok jellemzik a nálunk tanuló roma fiatalok kultúráját? Miként emelhető be ez a kultúra az iskola falai közé? Milyen formában, milyen közösségi események keretei között?

Identitásörzés vagy kultúravesztés?

A romák között is sok olyan szülő van, akik fogékonyak az oktatás iránt, és megértik a tanulás fontosságát. Ők is gyakran érzik azonban azt, hogy a lengyel iskola és az oktatás a **kultúravesztés** terepe.

Asszimilálja a roma közösségeket, megszünteti jellegzetességeiket, feloldja őket a társadalomban. Több lengyel szerző hangsúlyozza ezért: törekedni kell arra, hogy az iskola ne tűnjön olyan helynek a szülők szemében, ahol gyerekeiknek esélyük sincs rá, hogy összhangban maradhassanak saját kultúrájukkal és roma közösségük szabályaival.

5. SZTEREOTÍPIÁK ÉS ELŐÍTÉLETEK

A lengyel szakemberek között sokan gondolják azt, hogy a tanulmányi sikeresség komoly akadályai között kell említeni a roma gyerekek esetében a velük kapcsolatos sztereotípiákat és előítéleteket is. Egyesek szerint **a társadalmi nyitottság hiánya** az egyik legfontosabb gátja a roma gyerekek iskolai integrációjának. Sőt azt is állítják, hogy a szülők sok esetben azért tartják vissza gyermekeiket az iskolától, mert nem akarják kitenni őket azoknak a **fájdalmas tapasztalatoknak**, amit a lengyel kortársak elutasító magatartása jelent számukra. Lengyelországban ezért úgy vélik, hogy az egymás iránti kölcsönös érdeklődés és bizalom megszületésének elősegítése érdekében érdemes az iskolákban olyan foglalkozásokat tartani, amelyek révén a különböző etnikai csoportokhoz tartozó diákok megismerhetik egymás kultúráját. A **kulturális sokszínűség** ugyanis – miközben a személyiséget gazdagító közeget teremt az egyén számára –, fontos **erőforrása** a helyi társadalomnak és az ország egészének is.

Társadalmi távolságérzet

A szociológusok különböző körökben, különféle kisebbségekre vonatkozóan rendszeresen végeznek olyan felméréseket, amelyekben azt vizsgálják, hogy a társadalom egyes csoportjai **mennyire engednék magukhoz közel más csoportok tagjait**. E vizsgálatok alapján határozzák meg az úgynevezett társadalmi távolságérzetet. Lengyel szakemberek, gyerekeket kérdezve, az alábbi eredményekre jutottak a közleműltban:

A vizsgálatban résztvevő tanulóknak csak a fele gondolta úgy, hogy toleránsnak kell lenniük a romák iránt.

Arra a kérdésre, hogy mi történne, ha új roma gyerekek jönnének az osztályba, a megkérdezett tanulók 20%-a úgy vélte, hogy az osztály többi része nem fogadná el őket.

Amikor a kutatók azt kérdezték, hogy egy testvériskolai program keretében befogadnának-e roma cserediákot, csupán 3%-uk mondta azt, hogy örülne neki, ha roma gyerek lakna náluk. 59%-uk viszont azt a válaszlehetőséget jelölte meg, hogy nem látna vendégül roma cserediákot a lakásukban.

És nálunk hogy van ez?

- A mi iskolánkban milyen a kapcsolat a roma és a nem roma tanulók között?
- Vannak roma-nem roma barátságok? Fontos-e, hogy pedagógusként támogatssuk ezt? És ha igen miként tudjuk ezt megtenni?
- Van jele tanítványaink között az etnikai alapú szembenállásnak? Mit tehetünk az ilyen helyzetek elkerülése vagy feloldása érdekében?

Makacsul tovább élő vélekedések

Amikor a szociológusok azt kérdezik az emberektől, hogy milyen fogalmat társítanak az általuk felsorolt nemzetekhez és etnikumokhoz, a romák esetében a válaszadók leggyakrabban a lopást említetik. Ez és a roma etnikumhoz társuló hasonló sztereotípiák meglehetősen állandóságot mutatnak a lengyel gondolkodásban, ami független a válaszadók életkorától, és attól is, hogy vannak-e a sztereotípiának ellentmondó tapasztalataik. Amikor a személyes tapasztalatok nem támasztják alá a vélekedést, az ellentmondást leggyakrabban azzal oldják fel, hogy „a kivétel erősíti a szabályt”.

És minálunk hogy van ez?

- Vannak olyan vonások, amikről a nem romák azt gondolják, hogy a romák többségére jellemzők?
- És vannak olyanok is, amikről viszont a romák gondolják azt, hogy a nem romák többségét jellemzik?
- Pedagógusként mit tehetünk annak érdekében, hogy a roma és nem roma tanulók megismerjék egymás valódi értékes tulajdonságait?

SZTEREOTÍPIÁK	
<i>amiket a romák gondolnak a nem romákról</i>	<i>amiket a nem romák gondolnak a romákról</i>

Szociometria

Az iskolákban gyakran végeznek úgynevezett szociometriai felméréseket, amelyek során a csoportokon belüli rokonszenvi választásokat, ellenszenveket, s általában a gyerekek közötti kapcsolatok szerkezetét kívánják feltárni. Az ilyen vizsgálatokban használt kérdőívek jellegzetes kérdése például az, hogy „Kikkel szeretnél leginkább, illetve a legkevésbé egy padban ülni?” Ha egy ilyen kérdéspár esetében a gyerekek három-három társukat nevezik meg, az elég a közösség kapcsolati hálójának a felrajzolásához. A válaszok alapján azonosíthatók az osztály legnépszerűbb tanulói (a „szociometrikus **sztárok**” – akiket a legtöbb választanak), illetve a leginkább **elutasított**, valamint a leginkább **elszigetelt** tanulók (akikről az osztály szinte tudomást sem vesz – sem pozitív, sem negatív értelemben). A lengyel kutatók tapasztalatai azt mutatják, hogy a roma gyerekek esetében gyakoriak a párok vagy a zárt csoportok (akik kölcsönösen választják egymást), ami a roma gyerekek közötti erős csoportkohézióra utal.

És minálunk hogy van ez?

- Mi jellemzi roma tanulók helyét a nagyobb részt nem romákból álló osztályban?
- Mi az oka annak, ha a többiek elfogadják őket? És ha nem, miért van ez így?
- Pedagógusként mit tehetünk annak érdekében, hogy senki ne érezze magát magányosnak vagy elutasítottnak az osztályunkban?

A kiadvány szereplő képek a Berettyóújfalun működő Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészeti Iskola tanulóinak munkái. Tanáruk: L. Ritók Nóra.
Honlapjuk: <http://igazgyongy-alapitvany.hu>

Az Útmutató a *Common Goals – Common Ways* Leonardo Innovációtranszfer projekt keretében készült. (2012-1-HU1-LEO05-05838 12/0034-L/4838).

A How to educate Roma children? Steps in building efficient organization of education of Roma ethnic minority – a best practice form Poland (Slawomir Kurek, Wiktor Osuch, Agnieszka Swietek, Tomasz Rachwal – Pedagogical University of Cracow, 2013) című tanulmány alapján.

Összeállította: Gönczöl Enikő és Kovács Anikó

EDUNET Tananyag-fejlesztési Alapítvány, 2014
A füzet szabadon letölthető az Alapítvány honlapjáról